

András Sándor

A világhoz képest

(Gömöri György: *Rózsalovaglás. Újabb versek*)

Gömöri György nagyon érdekes és jó verskötetete sokféleképpen olvasható. A költő jelenlegi vers-sors állapota iránti személyes érdeklődésen túl engem mindenekelőtt az ragadott meg és foglalkoztatott, amit az (elsősorban magyar) költészet egyik jelenleg kiharcolható különleges lehetőségének éreztem. Ezt legerőteljesebben a kötetnek is címet adó vers érezteti és példázza, erről ezért később. Az egész kötetet illetően ugyanis egy másik, egy általánosabb, számomra személyesebb, de, úgy gondolom, a személyes érdeklődést szintén meghaladó jellegzetességre szeretném felhívni a figyelmet.

Amikor a kötet címe és a fedőlapon látható őszalkonyi fa képe után a verseket kezdtem olvasni elkerülhetetlennek éreztem a késztetést, hogy ezt a kései kötetet a legelső Gömöri- kötet, az 1958-as *Virág-bizonyosság* párhuzamosában figyeljem meg. Annak a címét is vers, abban maga a kötetnyitó vers adta. Első két sorát: „*A hattyúszárnyú tulipánok / az öröklétbe úsznak el*”, az utolsó strófa magyarázza:

*A hattyúszárnyú tulipánok
elheroadnak hat nap alatt
de az az illattalan illat
mely múlásukkal szerteillan
valahol mégis megmarad
valahol mégis megmarad*

A *Rózsalovaglás* kötetet is jellemzi a virágmotívum, és bár benne a hervadás-lombhullás, a természet rendjének a fonákja kap fő hangsúlyt, annak a rendnek a színét ezúttal is a virágok újrarügyezésének bizonyossága jelzi. Megtalálható ez az egyensúlyozatlan kettősség magában a kötet címét adó versben is – „*az őszről írtam hogy milyen ünnepélyes / bús az elmúlás bár aztán tavasszal / virágtól zeng az ősi park megint*” – de ebben a versben végül – végül? – tél-ezüstbe fagy a virág. Jobb példa ezért *Az ősz leveleiről* című vers:

*Nap-mint-nap küldözgeti nekem fáradt
leveleit az ősz. Tele már velük
a küszöb, de néha jut
az előszobába is. Mind egyről szól:
az elmúlásról. Az elhullásról. A halálról.*

*Nem írok választ, mert kinek?
„A címzett ismeretlen”. S bár egyre
jönnek az újabb levelek: ázott-sötétek,
rozsdaszínűek, méregzöldek, már nem
törődöm velük, hiszen tudom, mi lesz –
nyirkos tél, az utcán hol tócsa, hol koszos latyak.
Alacsony légnyomás. De aztán hirtelen
magához tér minden megint, rügyezni kezd a kert,
és valahol tisztán, élesen trillázni kezd
egy idetévedt tűzpiros madár.*

A vers egy alkalmazott klisével kezdődik, ezt egy klisészerű szójáték semlegesíti, de a játék aztán komolyra fordul, és egyfajta türelmetlen rezignációba – nem tudni, a türelmetlenség annak szól-e, hogy Isten rejtőzködik, vagy annak, hogy nincs is, aki rejtőzködhetne: ez egy a *tudás* számára feloldhatatlan ambivalencia –, végül az egész kérdést mintegy elsőpró tavaszt villant elő a vers. Nem forradalmas kérdéssel, mint a nyugati szélhez szóló ódájában Shelley, hanem a rezignációt egyensúlyozó, sőt mintha felülmúló nyugalommal.

Az ilyen nyugalom azonban ritka a kötetben. És meghatározóan másmin, mint a *Virág-bizonyosság*ban volt. Virág hervadt abban is, bánat is kísérte, de jellegzetesen következett rá az *illattalan illat*, amelyik a kijelentés hite szerint „valahol mégis megmarad”. Mivel a vers tulipánjai *hat* nap alatt hervadnak el, a múltó illat feltételezhetően a hatodik és a hetedik nap között, mindenképpen a hetedik napra lényegül illattalanná. A kötetnek meghatározó sajátága, hogy hit, illetve folyamata a hívés dolga, hogy ilyen átlényegülés megtörténik-e. A *Virág-bizonyosság* kötet *Aki még hisz, az így könyörög* című versének utolsó strófája így kezdődik: „*Istenem, ki a forradalmat / belénk ültetted és akartad*”, és így végződik:

*segítsd meg Istenem a népet,
kit soha senki meg nem értett,
mert minden vágya csak remény lett,
s minden virága elfogyott.*

Volt tehát abban az első kötetben hervadás mellett virágok elfagyása is; könyörgés kérte, hogy ne legyen. A *virágbizonyosság* nem is az újrarügyezés, hanem a virágzás és a hervadás utáni mégis megmaradás bizonyosságát sugallta. Ez tehát a lényegi változás, nem az, hogy a *Rózsalovaglás* kötetben a rügyezésnél hangsúlyozottabban és gyakrabban tér vissza a hervadás és a pusztulás. Ennek a meghatározó változásnak a jele, hogy az illattalan illat valahol megmaradását leváltja az illat és a virágzás ámulata.

A *Megjött a jó idő* című versben is a virág-virágzás régi motívuma tér vissza enyhe és ambivalens rezignációval (a *virágbizonyosság* másféle szóösszetétel volt, egyszerűbb és jambikus lendületű, mint a mostani és ritmusában is rejtélyes *rózsalovaglás*, rejtélyes, hiszen ez az összetett szó egy alkaioszi verssor, ami egy lejtő trocheussal kezdődik, és egy emelkedő jambust megakasztó-semlegesítő-megfárasztó, mégis dacos spondeusszal végződik):

*Haloánylila harangvirág-had
szállta meg a parányi szomszéd kertet,
ahol máskor vadrózsa nyílik.*

*Ez most egy kurta nyár, két borús-
esős-szeles évszak között.
Minden illatba öltözött
és néha döbbenettel
állsz meg egy ház előtt, ahol
mint régi esküvő násznépe, talpig
fehérben ünnepel egy szertelen bokor.
Hogy ha évente ennyi megmarad
fiainknak, nem bánom sejtjeim
lassú bomlását, meg azt a szűk időt,
amit sorsom kimért vagy cseles Fortuna
jókedvében számomra még hagyott.*

Először is a *kurta nyár, két borús-esős-szeles évszak között* egy rövid kegyelmi időszak, „a jó idő” az, amikor a harangvirágok rövid időre szállják meg a kertet, „ahol máskor vadrózsa nyílik”. Ez vezet be, hogy ezúttal *talpig fehérben ünnepel egy szertelen bokor*, aminek mulandóságát egy nosztalgikus hasonlat jelzi: *mint régi esküvő násznépe*. Ez kimondatlanul is fényképre utal, mindenképpen egy *régmúlt esküvőre emlékeztet*, holott a bokor éppen most *ünnepel*. Mindez persze csak bevezetés, ugyanakkor előre érezteti, hangulati alapját sugározza az igazi ambivalenciának, ami a sors és a cseles Fortuna, a kimért és a jókedvében alternatívájából adódik. Jellegének éreztetéséhez elég két ambivalencia nélküli példára utalni. Zrínyi Miklós „sors bona nihil aliud”, „jósors és semmi más” jelmondata akár hetykén hangzott, akár meggondoltan, a hit bizonyosságán alapult.

A költő Gömöri gyakran és szívesen képzei magát a 17. századba, sok szerepjátszó verse szól azokból a barokk időkben. A saját maga szerepeit játszó verseiben, mint ebben is, nincsen meg az a felvilágosult önbizalom sem, ami például Faludi Ferencnél a 18. század első felében olvasható: „Fortuna szekerén / Okosan ül, / Jól forgasd kerekét, / Hogy ki ne dűlj”. Zrínyinél stratégiára kell gondolni, nincsen taktikázás; Faludi, egy szóba se hozott stratégia háttérével, taktikát javasol. A taktika és a stratégia ilyen egymást kizáró alternatívájára gondolva, felmerül (számomra) a Gömöri versében kifejeződő ambivalencia mögött egy 20. század végi és 21. század eleji dilemma, sőt egyelőre csapda: Hogyan választható el egymástól stratégia és taktika? Egymást keresztezik, mint az ismeretlent jelző „x” két szára. A taktika mit sem ér, ha nem tudni, milyen stratégiát szolgál, a stratégia, ha nem tudni, mi az a taktika, amelyik szolgáltatná.

A *Rózsaloaglás* költőjétől persze nem kérem számon, hogy nem a *Virág-bizonyosság* költője, ahogyan azt sem, miért 80 éves és nem 24. Épp ellenkezőleg, jelezni kívánom, hogy a virágmotívum hogyan maradt meg, hiszen megmaradt Gömöri György költészetében. És ha a hervadás túlsúlyba került is, ami nemcsak az ő 80 évének, hanem a versekből érezhető világlomlásnak is a következménye, a *Rózsaloaglás* végső soron változatossága, sokszínűsége és a megfáradáson túl is megőrzött elevensége és könnyedsége folyamatában egy különlegesen villódzó öregkori líra. Nem *Őszikék*. Ez a költő a világot bár gyalog is bejárta, de többnyire beutazta, és nem omnibuszon, hanem tengerjárókon és repülőgépeken, nem csak vonatokon és autókon. Közeli és messzi országokban, más-más történelmi időkben, más-másféle emberek lelkében

és elméjében fordult meg, lírai monológokkal, olykor a psziché kozmikus terébe lőtt képzeletkapszulában.

Szerepjátszó monológok olvashatók a kötet mind a négy ciklusában, teljesen kitöltik a „Magyarok Deventerben” című harmadikat. Ebben egyébként nem csak magyarok szerepelnek, és nem csak Deventerben; a feltételezhető nem magyarok között is nagy a választék: akad „Utazás Wittgensteinnel Izlandon, 1912” (Egy angol barát naplójából) és egy *Szovjet börtönlakó monológja* is. Ha a szerző önmonológjait nem tekintjük szerepjátszásnak, (ami tévedés lenne), még mindig feltűnő a fiktív vallomások és hangok sokasága és többnyire más-más életidőkre helyeződése. Nem újdonság ez Gömörinél, már a 2000-ben megjelent *Váltott hangokon* kötetének címe és alcíme jelezte: *Szerepversek és újabb versek*. A *Rózsalovaglás* kötet azonban – talán az illúzióvesztés hangulata miatt, ami nem jelenti sem az igény, sem az érzékenység hiányát — nemcsak azt sugallja, hogy sok máskor és máshol élő emberrel érzett rokonságot a versek költője, hanem ezúttal azt is, hogy a mások szerepeiben megszólaló hangok menekülési kísérletek. Talán nem kevésbé békétlen időkre, de már azért is biztosabbakba, mert korszakosan lezártak, és semmiképpen sem maiak. A monologizáló versek a kötetben csak akkor szatirikusak, mint a *Királyi panasz*, ha a hang a mai időkben szólal meg, és egyúttal, érezhetően, ironikus önelhatárolódásra is szolgál.

Az egyes szám első személyben szóló monológokat azonban szerepjátszó verseknek lehet olvasni akkor is, amikor az olvasó úgy sejt, vagy akár biztosra veszi, hogy Gömöri saját magáról írt. Hiszen figyelembe szokás és kell(ene) venni, hogy az úgynevezett lírai én nem azonosítandó a szerző személyes énjével.

A dolog ugyanis egyszerű: amikor egy költő „saját magáról beszél” egy versben, nem ő beszél, hiszen ő nem beszél, hanem egy vers szól, abban, aki hallja. (*Hangsúlyozni kívánom, hogy: a magyar nyelv szerint nemcsak a beszéd, hanem a zene, a dob és a csengő is szól.*) Ráadásul, az a bizonyos ön, az a magam, ami egy versben „beszél”, az – Karinthy versére utalva – talán *nem mondhatja el senkinek, elmondja hát mindenkinek*, de amit valaki mindenkinek *elmond*, az nem költemény. Ezt a körülményt, tényállást pedig ezúttal különösen fontos figyelembe venni.

A *Rózsalovaglás* verseinek java részében ugyanis az a laza beszélgetésstílus található, ami már jó ideje szokásos a költészetben, de ritkán annyira, mint a következő szélsőségesnek tűnő példában:

*Forrongó Prágából Pozsonyon át
érkezőnk Budapestre, ahol forrón áll
a nyár és bódít a slágerfesztivál.
Apáméknál lakunk (polgári lakás
a Belvárosban), össz a komfort, ámde
minden ajtó kínosan nyikorog,
így hát azzal kezdem, hogy beolajozom
a rossz zsanérokat. Nyugodtabban
tudok aludni pár napig*

A vers címe: *1968 augusztusa, újrairva*, és arról van benne szó, hogy barátja ébreszti telefonon: „Bécs bementa: / »A szovjet csapatok, hogy helyreállítsák a rendet, / bevonultak Prágába.«.” Ezt követi a megjegyzés: „A rend még 21 évre helyreáll, / köz-

ben a rendszer néhányszor fejre áll, / de válsága terjed, mélyül, / meg nem áll –”. A zsanér megolajozásának vagy csupán annyi köze van a jelzett eseményekhez, hogy megtörtént, és Gömöri annyira fontosnak tartotta ezt az adott összefüggésben lényegtelen körülményt, hogy – újraírva is – beleírta a versbe. Vagy valamilyen hatás miatt írta bele. Ez utóbbi esetben talán jelezni akarta, hogy a rendszer zsanérját is be kellene olajozni; vagy éreztetni vélte, hogy igyekezett egy jót aludni, de alaposan felzörgették; vagy azt sugallta, hogy a barát mondatában a rádióhír nagyobb zajt csapott, mint az olajozatlan zsanér; vagy az összkomfortos lakásban az olajozatlan zsanér a magyarországi rendszer topisságát jelezte, esetleg az ott lakók tunyaságát és nemtörődömségét, szemben a prágaiak megalapozott törődésével és forrongásával, stb.

Egy jó vers azonban elvárás szerint – szándékosan kerülöm a közömbös jelentésű „kommunikál” szót – nem közölni szokott, nem is hírt mesél, mint Tinódi (például Eger ostromáról), hanem létrehoz, és érző-értő-alkotó élményt vált ki, *provokál*, hív-szólít elő: a latin „provoco” elsődlegesen azt jelenti: beszédhanggal (*vox*, német *Stimme*, angol *voice*, francia *voix*, ami más, mint a csengőhang, illetve a zene- vagy az énekszó: latin *sonus*, német *Klang*, illetve *Ton*; angol *sound*). A kötet utolsó ciklusa, „Hírek és sorsok”, ugyan hír-közlésre utalhatna, de egy verskötetben nyilván nem újsághírt olvas az ember. Az a szerepjátszó emberhang, amelyik az „1968 augusztusa, újraírva” című versből szól, tevőleges része annak, amit „közöl”, a zsanér olajozásának, továbbá annak, hogy ezt versben teszi. Ebben a költői alkotásban még a beszélgetés nyelve is *versnek csinált*, a sokféleképpen érthető-érzhető képek is *versnek csináltak* (poétikusak). A végén olvasható és szójátékkal szatirizált kijelentés is olyannak készült (bár reflexió, és nem érzem, hogy az előző sorokban olvashatók szempontjából funkciója lenne).

A legszokványosabb *beszélgetésnek* is vannak poétikus, érzést és értést egyszerre-egyben keltő (költő) képi és ritmikai részei (Deborah Tannen, *Talking Voices*. Cambridge UP, 1989). A hagyományos beszélgetés-közlés során is a képiség maga, például a zsanér-olajozás, attól függetlenül tör fel, hogy a stílus beszélgető-e vagy sem. Ennek azonban az ellenkezőjét is érdekesnek tartom: a beszélgetésstílusban írott részek éppen annyira részei egy költeménynek, mint a kétségen kívül költőinek érzett részletek. Ha egy beszélgetésrészben akad bármi, ami érzést és képiséget kelt, mint például a zsanér-olajozás, ugyanegy versben történik, és hozzájárul, hogy költeménnyé, verssé tegye a versformátumban jelentkező nyelvi folyamatot.

Gömöri György kötetének a címe, a meglepő *Rózsalovaglás* jól hangzik, de érthetetlen. A hasonló című vers maga is meglepő, még akkor is, amikor valaki kíváncsiságból utána megy az alcímnek: „Békássy Ferenc 1914-es jegyzeteiből”. Hiszen nem sokan tudják, ki volt Békássy Ferenc, és ha valaki tudja is, valószínűleg nem olvasta róla Gömöri György írását a *New Hungarian Quarterly* egyik régi számában. Sok mindent megtudni belőle Békássyról, persze valamennyit Gömöriről is, mint Angliában élő és angolul is író irodalomtörténészről és kutatóról. A nemesi családból származó Békássy Ferenc költő volt, Zsennyén élt, de anyja Angliában taníttatta, aztán a cambidge-i egyetemen egy jó nevű társaság tagjává is választották, híres írók és tudósok baráti körébe tartozott, ezek között első helyen a közgazdász Keynesst kell említeni. Az első világháború kitérősekor haza ment Angliából, onnan a keleti frontra, és igen

hamar, 22 évesen halt meg a harctéren Bukovinában. Kevéssel később megtalálták a sírját, kiásott tetemének kabátjában a jegyzetfüzetét, benne jegyzeteit és verseit, ezeket még 1915-ben kiadták Budapesten. Angol verseit kötetben a baráti körhöz tartozó Virginia Woolf és férje adta ki Londonban 1925-ben, gondolom, halálának tizedik évfordulójára. Mindez eléggé rendkívüli, és köze van Gömöri György mostani kötetéhez, amennyiben nélküle nem írta volna meg a kötetnek is címül választott szerepjátszó verset. Ennek a jelentőségét azonban Békássy kilétének ismerete nélkül is felfedezheti a nem is különösen szorgos olvasó. A vers utolsó öt sora ugyanis a kötet hátsó borítóján is olvasható egy fénykép alatt, ami nyilvánvalóan a szerzőt, Gömöri Györgyöt mutatja:

*Most készülök utamra (szűz Octavian)
rózsákkal feldíszített paripán
hogyan dulce et decorum? Ugyan már!
megyek a sors hívó szavára engedelmesen
míg tél-ezüstbe fagy virágom és fejem*

Ez persze ott, a kötet hátlapján eléggé rejtélyes. Aki viszont felfedezi a verset, amelyik így végződik, biztosra veheti, hogy Békássy Ferenc számára, akárki volt is, nem volt *édes és dicsőség* [meghalni a hazáért], mégis ment és meghalt. A fényképből néző ősz férfi arcából és arckifejezéséből talán megérzi az olvasó, hogy a vers írója is engedelmeskedik, nincs módja rá, hogy ne tegye: az ő feje és virága is majd tél-ezüstbe fagy. Nem lelkesedik, de nem is lázad. És ha már a vers ismeretében pillant vissza az olvasó a kötet hátlapján látható ősz férfi fényképére, szinte biztosan érezni fogja, hogy a két utolsó sort az is mondja, aki a saját szerepét is játssza, nem csak Békássyét. A „virágom” ugyanis (olvasatomban) nemcsak, sőt elsősorban nem a rózsára utal, hanem a költő Békássy versére, amiből két sor beidéződik abba a versvirágba is, amelyik maga a *Rózsalovaglás* című vers.

A kötet nem ezért jó, de a többnyire beszélgetés-stílusban írott és olvasható versek efféle belső bonyodalmak észre és szívre vétele nélkül, nem lenne annyira jó és hatásos, amilyenné a kiásható és felfedezhető, az egész kötetet behalózó kép-szövevény teszi. Vagyis rejtetteket lehet és kell is feltárni, ahogyan ezt persze a legtöbb valamire való vers megköveteli, hiszen a költészet jellegéből fakad. Ebben az esetben például segít, ha valaki figyelembe veszi, hogy a *Rózsalovaglás* a *Magyarok Deventerben* ciklus versei között található, és az előző ciklus, a *Tavaszi Firenzében* versei közt van egy *Két fügefafa* című vers is:

*Zölden erezett tenyér
a fügefalevél
a Szegedy Róza házában fenn Badacsonyan.
Ősz van, a fa most rügyekkel teli
de mi lesz vele télen?
Maglehet, lefagy egy szálig, hogy aztán
újra rügyezzen, de sose érjen.
Mesélek Pistának a cambridgei fáról:
a kollégium kertjében él,
lenn a folyónál, szép, terebélyes –
hányszor szedtem már róla érett fügét!*

*Szerencsés a fa, amelyik enyhe éghajlat
alatt virágozhat s hozhat minden
második évben termést
ezt példázza
két országom két fügefája.*

A „két országom” viszont az ugyanebben a ciklusban olvasható, és Kányádi Sándornak ajánlott *Magyar vers a Holt-tengernél* címűre is utal. Ebben egy a Holt-tengernél dolgozó erdélyi születésű emberről van szó:

*aki csak törve beszél ivritül
és súlyos magányában gyakorta
magyarul mormolt verseket
olyanokat hogy „ég a napmelegtől
a kopár szik sarja” vagy pedig
itt ahol tombol a „lángsugarú nyár”
„a tél dere már megüté fejemet”*

A „tél dere”, bár a firenzei tavaszba került, a *Rózsalovaglás*hoz is tartozik, nem csak a *Két fügefához*.

A *Rózsalovaglás* kilencven versét ilyen gyökérszálak, *rizómák* tartják össze. Rizómák. Ugyanis a *Rózsalovaglás* című vers nem fatörzs, amelyikből a kötet többi versének ágai, levelei, maga a kötet lombja ered. A „rózsalovaglás” furcsa szóösszetétele nem tekinthető verskötetet értelmező képnek, persze fogalomnak sem: nem allegória, nem szimbólum, nem metafora, hanem minden további élesítés nélkül: *jel*. Hans Blumenberg „abszolút metaforának” mondhatta volna, Gottfried Benn „Chiffre”-nek. Ezekhez egyszerre társítva mondom egyszerűen *jelnek*: olyasmi, ami csak helyezhető, észlelhető és éppen pusztá helyezhetősége – vagyis nem szintaktikus szerepe – szerint érezhető: ellenáll a magyarázhatóságnak. Ezért illik a *rózsalovaglás* a kötet egészére, és ezért nem törzse a kötet verseinek: azok mindegyike magyarázható, ha némelyikük részletei olykor annyira személyesek is, hogy Gömöri Györgyön kívül csak igen kevesen érthetik: Nevek, és ha személynevek, nincs értelmük; ha van, amennyiben utalnak, akkor sem az számít, hanem a funkciójuk.

A fügefákkal kapcsolatos versben például nem tudom, ki a „Pista”; és csak azért tudom, hogy a *Vélszi emlék* című versben a „Nekünk Andrással csak a Snowdonra / futotta”, kire vonatkozik, mert rám: együtt mentünk Walesbe 1958 tavaszán, és ott, egyebek mellett felmáztunk Wales legmagasabb hegyére, (magasabb a Mátránál, de a Tátránál alacsonyabb). Az ilyen magyarázat azonban szerintem, teljesen szükségtelen; az „András” név is csak *jel*: a vers hangján szóló ember valakivel, feltehetően barátal, mindenképpen útítárrsal mászott fel a Snowdonra. A név lehetne kitalált is, ha azonban nem az, hanem tényleg valakié, pontosabban: ha valakiének érződik, akkor olyan *jel*, amelyiknek a funkciójában az abszolút metafora és a *chiffre* egybeesik. Ezen azt értem, hogy a versnek van írója számára élmény-háttere, amire nem azért utal rejtjel (=chiffre), hogy valaminek/valakinek az azonosíthatósága titokban maradjon. A rejtjel ugyanis ezúttal egy abszolút – tehát fogalmilag pontosíthatatlan – metafora is, *jel valamire*, amire csak a vers-egésszel és minden további kifejezhetőség nélkül lehet utalni, ugyanis ellenáll minden más adott összefüggésnek (kontextualizálhatóságnak), amibe helyezni lehetne. Ez a *valami* ebben az esetben egy

jelzésekkel adott utalás egy bizonyos emlékélményre, amit mások nem idézhetnek meg. (Ha a vers egyedül „Andrásnak” készült volna, akkor nyilván levélbe kerül, nem verskötetbe.) Mások megélhetnek persze valamit, ebben az esetben ezt a verset, akkor pedig egy társas hegymászást, utcai cipőben a még télről maradt hóban, és a többi versrész együttesében.

A *Rózsalovaglás* kötetnek ez, számomra, a legegységibb jellemzője. Szeretném még egy példával megközelíteni.

Azon töprengeni, hogy Petőfi *Anyám tyúkjá* című verse egy bizonyos eseményt idéz-e meg, teljesen hiábavaló, hiszen a versben megszólaló hang – ami természetesen úgy Petőfié, hogy ténylegesen a vers olvasójának belső beszédében saját hangján hangzik el, mert, igenis, elhangzik, nem csak „szem” „lát” „írást” – jelen időben szólítja meg a tyúkot, és állapítja meg a végén: „*Anyám egyetlen jószágá.*” Ami viszont kijelentés, nem megidézés, akkor is, ha a Morzsa kutyának adott intelem végén hangzik el, de külön mondatban, tehát nem a kutya figyelmébe akarja vésni; és akkor is kijelentés, ha azt jelzi, hogy a család szegény. Ha lett is volna egy bizonyos alkalom a tyúk megszólítására és a kijelentés reflexiójára, ami megállapíthatatlan, akkor is kizárt, hogy az az egyetlen jószág egyetlen egyszer lett volna a szobában, hiszen a „*lakik itt bent*” általánosítás, ezt a verszáró reflexió hangsúlyozza is. Az pedig teljesen lehetetlen, hogy a vers akkor készült volna, amikor szerzője a tyúkot (és utána a kutyát) megszólította, ráadásul versben, és egy nyilván későbbre szánt publikáció számára.

Petőfinek ez a verse nem *megidéz* egy bizonyos élményt, nem is egy bizonyos alkalomra emlékezik, hanem létrehoz, statuál, pontosabban *provokál* egy élményt, ami egyetlenként sohasem létezhetett a költőben, és sohasem létezhet, hangozhat az olvasókban/hallgatókban.

A „rózsalovaglás” verscímként a verset, kötetcímként viszont az egész kötetet hordozó-éltető rejtjel, és abszolút metafora, elválaszthatatlan a versek már említett, többnyire beszélgetéses jellegétől. Ez a kétféleség viszont olyan, mint érmében a fej vagy írás: összetartoznak, és balga dolog lenne megkérdezni, hogy a 100 forintos érmének az „írása” mit ér a „feje” nélkül, és viszont. Együtt kell őket figyelembe venni, és ebben nincsen semmi metafizika, ahogyan nincsen pusztán fizika sem (hiszen sem a fej, sem az írás nem pusztán fizikai dudor).

Ha Gömöri György *Rózsalovaglás* kötetének verseire jellemző, hogy többnyire közölnek valamit, információt adnak valamilyen összefüggésről, amiben olyasmi történik, ami maga nem információ, hanem intuíció (ránézés), és ami révén az egész sem információ, akkor minden beszélgetés-stílusú közlés a vers része, nem részlete. A „valamilyen összefüggés” persze nemcsak *egyedien* egy bizonyos, például az 1968-as Prágai Tavasz és annak augusztusi elfojtása; hanem egyúttal egy fajta, ugyanis általános összefüggés is, hogy versben, illetve, talán mégis helyesebb azt mondani: költeményben – nem újságcikkben, levélben, tanulmányban, vagy regényben – érvényesül. („*Hexameterbe’ beszélni tilos, / mert a Kokusznak a segge piros*”, szavaltuk egykor magunk csinálta gimnazista *versben* – Kókusz a latintanárrá gúnyneve volt – és *költeménynek* ezt semmiképpen sem mondanám.) Költeményben pedig azért érvényesülhet az a bizonyos prágai összefüggés, mert, és ott érvényesülhet, ahol a képek és a képekhez kapcsolódó affektusok sugárzásai valakiben a szövegegészre hatnak.

A „rózsalovaglás” szó atipikus, lehet, hogy túlhangsúlyozom a jelentőségét, akár a vers-, akár a kötet cím esetében, de úgy érzem, és hosszas töprengés után is úgy

gondolom, hogy ez fejezi ki a kötet erejét-erényét a leghatásosabban. A maga szó szerinti értelemnélküliségében megakadályoz bármilyen egyoldalú értelmezést, egy hangnemű érzésazonosítást. Nem lényegíti át sem a köznapi életet, sem a rendkívüli élményt egy érzékletes és örök – megszakítás nélküli, „időtlen” – transzcendenciába, mint amilyen a *Virág-bizonyosság* kötet „illattalan illata”.

Az extázis a köznapiság olyan sztázisából képes kiszakítani – e kötet legjobb verseiben –, amelyikről nemcsak azt tudjuk, hogy az a sztázis valójában „és mégis mozog”, de azt is, hiába tudjuk. Ahogyan hiába tudhatjuk: „Ez most egy kurta nyár, két borús- / esős-szeles évszak között”, hiszen a tudás vélt sztázisából kirántanak a rákövetkező sorok:

*Minden illatba öltözött
és néha döbbenettel
állsz meg egy ház előtt, ahol
mint régi esküvő násznépe, talpig
fehérben ünnepel egy szertelen bokor.*

A „néha” szó olyan ismétlődést jelez, amelyik a döbbenet mindegyik esetében ámulatós, meglepő, megrendítően rendkívüli, extatikus: olyan illatra utal, olyant idéz fel, amelyik nem illattalan; és mindez olyan versben történik, amelyiknek a címe sztázist, állapotot jelez: „Megjött a jó idő”. A vers maga azonban nem változást, és nem is ambivalencia nélküli állapotot éreztet és jelez. A végén sem. Újra idézem:

*.....nem bánom sejtjeim
lassú bomlását, meg azt a szűk időt,
amit sorsom kimért vagy cseles Fortuna
jökedvében számomra még hagyott.*

Mégis mozog, és olykor mégis hiába mozog, ami föld és földi. Van ugyanis a földön olyan földi is, ami függőlegesen, magasba-mélybe, nem vízszintesen, horizontálisan mozog. És ha körben, akkor se nem függőlegesen: magasba-mélybe, se nem horizontálisan: előre-hátra, hanem ciklikusan. Ha nem így lenne, tudni se lehetne, hogy mozog. Az „idő nyila” kifejezés félrevezető, ugyanis az idő irreverzibilitását kell sugallnia, a ciklikus viszont se nem reverzibilis, se nem irreverzibilis. Az idő nyila irreverzibilisen repül, a vers olvasója is így öregszik, viszont az emlékezés tűzijátéka függőlegesen emelkedik, azért látszik a magasban. Nekem nemcsak a „rózsalovaglás” érezhető elmeképe sziporkázik fel és érezteti, hogy jó, nagyon jó, hanem, például, az igen jól helyezett-helyeződő, bár ott érthetetlen, „szertelen” is; (nélküle oda lenne a „fehérben ünnepel egy szertelen bokor” hatása).

A *Virág-bizonyosság* *Tökéletlen tűnődés* című verse végződött így: „Ó tökéletesség vágya, ments meg, emelj fel, hadd tudjak érted izzani, fel-fellobogni újra!” A *Rózsalovaglás*ban a költő minden öregkori megfontoltság mellett és erőteljes kiábrándulások és ambivalenciák közepette is tud fel-fellobogni, de már nem egy eszmény, ráadásul nem a tökéletesség eszménye iránti vágygal, hanem az érzékelésnek és érzésnek szembesülésből fakadó, abban felsugárló ámulatával úgy, ahogyan az érző emberi elmében, az emberi elme érző erőterében szavak erejéből is talpig fehérben ünnepel egy szertelen bokor.

Pannonia, 2014